

ПРАГМАТИЧНА ФУНКЦІЯ ДИСКУРСИВНИХ МАРКЕРІВ СЕМАНТИКИ СУМНІВУ

У повсякденному спілкуванні люди часто схильні уникати однозначних тверджень, але використовують замість них висловлювання, що виражають певний сумнів. Мовці можуть обирати найбільш релевантні мовні засоби для певного контексту з метою задоволення своїх комунікаційних потреб і цілей. У цій статті описано деякі загальноновживані мовні засоби із семантикою сумніву, що допомагають уникнути категоричності й проаналізовано їхні прагматичні функції. Визначено та описано п'ять типів прагматичної функції мовних засобів із семантикою сумніву: функція висловлення особистої думки, функція стимулювання мовлення, функція прагматичного пом'якшення, функція пробудження співчуття та функція ввічливості.

Ключові слова: семантика сумніву, дискурсивні маркери, прагматична функція, мовний засіб, комунікаційні потреба й ціль.

Le Xiaomeng. Pragmatic Function of Discourse Markers of the Doubt Semantics. *In everyday discourse, people tend to steer clear of absolute statements and instead employ linguistic means that are less clear or definitive to euphemistically convey their opinions. While the semantics of doubt has recently garnered increasing scholarly interest, there remains a dearth of comprehensive studies on language expressions that exhibit this doubt. Our purpose is to describe the main pragmatic functions of the semantics of doubt through case analysis.*

According to Jef Verschueren, representative of the European School of Pragmatics, human language usage involves a constant implementation of language selection at various levels of consciousness, influenced by both internal and external factors that affect linguistic form, including phonetic/phonological, morphological, syntactic, lexical, and semantic. Therefore, to fulfill communication goals, we have the flexibility to choose from a diverse range of language means.

The selection of language tools utilized by speakers to articulate interrogative semantics is heavily shaped by contextual factors. The decision to use certain forms of linguistic expression is guided by several cognitive, social, and cultural factors relevant to the situation, in conjunction with the characteristics of both participants, including identity, status, emotion, cognition. It is a product of time and space and involves an integrated flow of information. In this article, interviews published in Ukrainian mass media were used as raw data. We analyzed six interviews. We can draw the following conclusions: 1) verbal communication serves as a means of conveying doubt and performs an interactive and practical function; 2) the analysis

summarizes five pragmatic functions, namely expressing personal opinion, stimulating speech, pragmatic relaxation, awakening sympathy, and politeness.

Keywords: *semantics of doubt, discourse markers, pragmatic function, language tool, communication need and goal.*

Вступ

Останніми роками семантика сумніву привертає все більшу увагу вчених (Кочубей, 2013; Ніжнік, 2023), але ґрунтовних досліджень мовних виразів, що виражають семантику сумніву досі не так багато. Мета статті – розкрити прагматичну роль, яку відіграють такі висловлювання в тексті, та описати їхні прагматичні функції. Завдання дослідження: 1) окреслити теоретичні основи прагматичної функції дискурсивних маркерів семантики сумніву; 2) описати засоби вираження семантики сумніву в медіадискурсі; 3) визначити прагматичні функції дискурсивних маркерів семантики сумніву. У якості матеріалу дослідження використано тексти інтерв'ю з інтернет-видань. Ми проаналізували шість інтерв'ю з журналів: «Знай.UA», «Gazeta.ua», «Європейська правда», «Українська правда» – загальним обсягом 15 852 слів (89 854 знаків).

Д. Вершуерн, представник Європейської школи прагматики, вказував, що процес використання мови – це процес постійного здійснення мовного вибору на основі внутрішніх та зовнішніх чинників на будь-якому рівні мовної системи: фонетичному / фонологічному, морфологічному, синтаксичному, лексичному, семантичному. Він аналізує процес такого вибору за допомогою трьох ієрархічно пов'язаних та фундаментально нероздільних понять: варіативність, можливість обговорення та адаптивність. Варіативність визначає діапазон можливостей мови, з яких мовець робить вибір. Можливість обговорення означає, що вибір робиться не механічно або відповідно до суворих правил, а швидше, на основі дуже гнучких принципів та стратегій. Зрештою, адаптивність дозволяє людям робити обговорюваний лінгвістичний вибір з діапазону різноманітних можливостей таким чином, щоб наблизитися до точок задоволення комунікативних потреб (Verschuieren 1999: 55–56).

Таким чином, вираз сумніву є результатом вибору мовного висловлювання відповідно до контексту. Це процес, який реагує на когнітивні, соціальні та культурні контексти. Він поєднує ідентичність,

статус, емоції, пізнання та специфіку обох сторін у спілкуванні, є інтегрованим продуктом часу й простору. Почнемо з прикладів та проаналізуємо прагматичні функції дискурсивних маркерів, які виражають семантику сумніву.

Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети в роботі було використано такі методи: *метод критичного аналізу досліджуваних джерел* – для систематизації та узагальнення наукової інформації про типологію прагматичних функцій; *метод цілеспрямованої вибірки* – для добору матеріалу дослідження зі ЗМІ; *метод дискурс-аналізу* – для визначення комунікативної мети; *методи лінгвістичного спостереження та контекстуального аналізу* – для визначення мовних засобів реалізації комунікативної мети.

Виклад основного матеріалу

Аналіз академічних джерел (Ожегов, 1949) виявив 54 одиниці, що є типовими для вираження семантики сумніву і вживання непрямих маркерів сумніву, зокрема це модально-сумнівні частки (*вряд ли, едва ли, вроде бы, якобы, пожалуй и др.*), модально-вставні слова (*может быть, вероятно, возможно, наверное и др.*), модальні фрази типу *мне кажется, думается* та ін.

Прагматичні функції дискурсивних маркерів семантики сумніву в тексті можна розділити на п'ять категорій.

Функція висловлення особистої думки. Завдяки їй мовець має можливість реалізувати наступні інтенції.

1) Висловити особисте ставлення до об'єкта розмови. У цьому контексті основна мета вираження сумніву мовцем полягає в тому, щоб продемонструвати особисте ставлення до предмету обговорення, а також передати інформацію про це слухачеві. Функції дискурсивних маркерів при цьому можна поділити на такі: висловлювання думок, несхвалення чи спростування, глузування чи приниження. Наприклад: в інтерв'ю австрійському журналу «Профіль», на питання, чи має сенс пропозиція про покрокове зняття санкцій з Росії, запропоновану міністром закордонних справ Австрії, міністр закордонних справ України Павло Клімкін сказав: *Я сенсу не бачу. Росія наполягає на тому, що вона не є жодною стороною конфлікту, не демонструє жодного каяття чи готовності виправити те, що вона натворила.*

*Себто ми хочемо підсолодити Росії те, про що вона навіть не хоче слухати. Ми робимо крок назустріч тому, хто й далі наполягає на своєму праві перекроювати кордони Європи і на власний розсуд нападати на своїх сусідів. Ми ніби хочемо стимулювати злочинця, аби той цього року вбив менше, ніж минулого. **Хіба** це **не** схиблена логіка?* (Українська правда, 05.02.2017).

Ширший контекст для цієї синтагми такий: у січні 2017 р. Себастьян Курц назвав серед планів Відня на чолі ОБСЄ лобіювання послаблення санкцій проти Росії “крок за кроком” в обмін на “позитивний розвиток подій на місці”. В інтерв’ю міністр закордонних справ Павло Клімкін заявив, що не бачить сенсу в покроковому знятті санкцій з Росії. Павло Клімкін вважає, що така пропозиція з боку Європейського Союзу в той час, коли Росія порушує міжнародне право, має намір здійснити агресію проти своїх сусідів і не бажає визнавати свої помилки, абсолютно неприйнятна і спонукає Росію продовжувати подібні порушення міжнародного права. Оскільки Павло Клімкін і Себастьян Курц – відомі політики, які виступають і діють від імені своїх країн та організацій, у його промові використовується слово **хіба**, що має семантику сумніву, яка в цьому випадку містить незадоволення й недовіру Павла Клімкіна до пропозицій Себастьяна Курца. Завдяки мовним засобам із семантикою сумніву ця негативна оцінка звучить пом’якшено й допомагає уникнути політичних наслідків прямого висловлення незадоволення.

2) Перевірити чи підтвердити інформацію. У деяких контекстах мовець висловлює сумнів, щоб дати змогу слухачеві підтвердити або перевірити певну інформацію чи згаданий факт. Цей тип використання особливо тісно пов’язаний із попереднім контекстом. Наприклад: – *Отже, у цьому питанні G7 підтримало дії влади. Але не завжди зустрічі “сімки” з президентом так само закінчуються повною підтримкою, **чи не так?** – Група G7 – особлива. Це – група підтримки реформ. Головним пріоритетом для нас завжди була реформа у сфері правосуддя, і вона таким лишається. За нею йдуть реформи, пов’язані з економічним розвитком України – банківська, земельна і так далі. Також є певні реформи соціального сектора, за якими ми спостерігаємо, включаючи медичну реформу, децентралізацію. Втім, через COVID значення медичної реформи у нашому порядку денному дещо зросло. Дуже важливо не втратити досягнення цієї реформи через термінові виклики, які створила пандемія* (Європейська правда, 22.02.2022).

В інтерв'ю посол Британії Мелінда Сіммонс в Україні розповіла про НАТО і реформи, про G7 та британські візи. А ще – про те, чому вона не привітала Зеленського з днем народження. Говорячи про підтримку G7 дій українського уряду, щоб перевірити достовірність інформації, що була у них, репортер, ставлячи питання, використав словосполучення **чи не так**, вказуючи на своє бажання почути відповідь посла Великобританії в Україні та підтвердження підтримки України з боку G7.

2. Функція стимулювання мовлення. Ця функція виокремлена з урахуванням концепції питальних речень Мішлера (Mishler, 1975). На його думку, питальні речення можуть використовуватися для стимулювання мовлення. Мовне вираження сумніву та питальні речення мають схожі функції у мовленні, які здебільшого реалізуються за допомогою таких прийомів: введення нових тем, зміщення тематичного фокусу, збереження дотримування теми тощо. Наприклад: – *(журналістка)* З одного боку, нам втюхують, що перемир'я працює, хоча його насправді немає. З іншого боку, кажуть: **хіба** для вас новина, що триває війна? – *(блогер Тетяна Микитенко)* Час від часу Зеленському треба з'являтися і щось говорити. До того ж зараз в Україну завітали багато міжнародних гостей. Точиться багато розмов про Україну й за її межами. Дивно, якщо він мовчатиме в цей період. Зробив хід конем на противагу тому, що відбувається у світі (Gazeta.ua. 20.01.2022).

В інтерв'ю блогерка Тетяна Микитенко розповіла про звернення Зеленського. Вона вважає, що президент ніколи не вибирав складну комунікацію. Журналістка вжила запитання зі словом **хіба** для висловлення сумніву й змінила тематичний фокус розмови. Співрозмовники перейшли від обговорення звернення Зеленського до вторгнення Росії до України. Таким чином, журналістка спонукала блогерку більше говорити про ставлення до президента та війни. Під час інтерв'ю журналісти часто використовують цей підхід, щоб підштовхнути співрозмовників до детальнішої репрезентації своїх поглядів та думок. Це дозволяє інтерв'ю бути змістовнішим. У цьому діалозі лексема **хіба** виконує функцію стимулювання мовлення та перехід до нової теми.

3. Прагматичне пом'якшення. Прагматичне пом'якшення означає, що мовець навмисне не висловлює свої погляди прямо під контролем своєї прагматичної свідомості й завжди залишає певну свободу

маневру (Caffi, 1999: 881–909). Мовні засоби вираження семантики сумніву допомагають уникнути прямого вираження своїх поглядів і навіть підвищити їх доступність і прийнятність. Наприклад: – *У бізнесу є два запитання – наскільки ефективним буде бізнес-омбудсмен і в чому полягатиме його завдання? В інформуванні уряду про факти корупції? А тепер поставимо собі ще одне, третє запитання – **хіба** такої інформації уряд наразі не має? **Можливо**, проблема не в нестачі інформації, а в небажанні вирішувати цю проблему* (Європейська правда, 18.11.2014).

Під час бесіди кореспондента журналу «Європейська правда» з виконавчим директором Європейської бізнес-асоціації Анною Дерев'янко, вона спочатку відповіла запитанням на запитання репортера, висловивши свою невпевненість. Потім поставила репортеріві риторичне запитання, використовуючи слово **хіба**, і сама дала на нього відповідь, висловивши не стільки свій власний сумнів і невпевненість, скільки, навпаки, упевненість у висловленому. Слово **можливо** у її відповіді евфемістично показує її невдоволення нинішньою підтримкою підприємств з боку уряду без прямої критики роботи уряду, що підвищує прийнятність дискурсу. Як сказав Д. Вершуєрн (Verschuieren, 1999: 55–56), мова адаптується, і користувачі мови можуть гнучко вибирати з різних мовних елементів, щоб задовольнити потреби спілкування, тому вони підсвідомо вибирають у цій ситуації більш помірну мову, щоб відповідати на запитання журналістів.

4. Функція пробудження співчуття. Ця прагматична функція в основному пов'язана з психологічним світом мовця. Вислови, що використовуються для вираження сумніву, в основному призначені для того, щоб викликати у слухача розуміння й симпатію. Наприклад, в інтерв'ю «Gazeta.ua» співачка Alina Pash наголосила: *Я думала, чому на дівчину з Закарпаття, яка робить українські пісні, проекти стільки летиться негативу. А потім згадую казки, і там завжди є той, хто протистойть. **Хіба** б я змогла написати таку музику, якщо б не любила Україну? Ви повірили хоч одній тій жовтій статті?* (Gazeta.ua, 12.02.2022).

Риторичними запитаннями із питальним словом **хіба** співачка висловила свою любов до України. Співачка вжила слово **хоч**, з одного боку, щоб показати подив і сумнів в тому, що журналісти могли повірити неправдивим повідомленням, з іншого боку, тактовно

дорікнути їм за це. Два риторичні питання поспіль зі словами **хіба** і **хоч** не лише наголошують на невинності мовця, але й викликають розуміння й співчуття в читачів, змушують їх замислитися, підвищують інтерактивність діалогу.

5. Функція ввічливості. Ця функція виконує такі завдання:

1) Зберегти репутацію слухача. Коли між мовцем і слухачем виникають розбіжності, мовець може уникнути негативних наслідків, подаючи їх як сумніви чи невпевненість. Порівн.: *Я знаю його особисто, він хороший хлопець. Але є у нього професійна освіта, як керувати містом? Сумніваюся, що у нього є такі навички. Інша справа, якщо ми вибираємо просто чесну людину, патріота, і навіть деє націоналіста – то Притула дуже підходить* (Знай.UA, 12.08.2020).

Журналіст «Знай.UA» поспілкувався з представниками шоу-бізнесу про висунення Притули в мери Києва і з'ясувала, як вони оцінюють політичні плани Сергія Притули. Продюсер Володимир Бебешко вжив слово **сумніваюся** в оцінці висунення Притули в мери Києва. Він евфемістично заявляє, що актор не має політичних здібностей, але не говорить про це прямо. Хоча продюсер і не зовсім вірить у політичні здібності Притули, для збереження його позитивної репутації він не став прямо висловлювати це, а вжив скептичний вислів (слово **сумніваюся**), щоб пом'якшити свій тон та уникнути конфлікту.

2) Захистити власну репутацію мовця. Висловлюючи сумніви або невпевненість, мовець може уникнути зайвої категоричності, щоб полегшити деякі незручні ситуації, що загрожують його репутації, та залишити собі відкритим шлях для відступу. Порівн.: *– Дружба дружбою, а Борис Джонсон не надіслав Володимирі Зеленському привітання з днем народження. – Не надіслав? Ну що ж... (сміється) А звідки ви знаєте, може, він надіслав СМС і просто не повідомив про це? – Чи це взагалі нормально, коли очільники держав чекають від партнерів привітань із днем народження? – Ні, це не є звичним у Британії. Але я хочу розповісти про інше. Коли президент Зеленський захворів на COVID, то прем'єр Джонсон з ним зв'язався. До певної міри – через те, що прем'єр сам переніс COVID та хворів важко, тому співчуває кожному, хто також захворів. Та й я також твітила, коли Зеленський захворів. До речі, я й не пригадаю, може, я вітала Зеленського на день народження* (Європейська правда, 08.10.2020).

У цьому інтерв'ю репортер запитав у посла Великої Британії в Україні, чому прем'єр-міністр Великої Британії не привітав Зеленського з днем народження. У цьому діалозі слово **може** з'явилося двічі. У першій ситуації посол Великої Британії Мелінда Сіммонс ужила слово **може** й висунула гіпотезу: прем'єр-міністр Великої Британії у приватному порядку привітав Зеленського з днем народження, що допомагає зберегти у свідомості українських читачів позитивний образ прем'єр-міністра Великої Британії і Зеленського, а також його репутацію, що водночас певною мірою сприяє розвитку дружби між Україною та Великою Британією. У другій ситуації вона знову використала слово **може** – з одного боку, вона не була впевнена, що коли-небудь вітала Зеленського з днем народження, з іншого боку, сказала про це, щоб захистити власну репутацію і репутацію прем'єр-міністра.

Висновки

Отже, можемо підсумувати, що мовні засоби, які виражають семантику сумніву, виконують інтерактивну та прагматичну функції. У повсякденному вербальному спілкуванні люди часто уникають використання категоричних виразів, а натомість звертаються до менш ясних чи невизначених засобів мови, щоб висловити свої погляди ефемістично. До таких засобів належать дискурсивні маркери семантики сумніву. На основі аналізу шести наведених вище інтерв'ю ми виокремили п'ять типів прагматичних функцій, що вони можуть виконувати: функція висловлення думки, функція стимулювання мовлення, функція прагматичного пом'якшення, функція пробудження співчуття та функція ввічливості.

Перспективу наукових розвідок убачаємо в поглибленому вивченні прагматичних функцій дискурсивних маркерів із семантикою сумніву, їхній детальнішій класифікації, а також у подальшому вивченні процесу мовного вибору, який здійснюється для задоволення комунікативних потреб.

ЛІТЕРАТУРА

Кочубей, В. Ю. (2012). Вербальні та невербальні засоби вираження сумніву в англійському художньому тексті. *Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки / мовознавство*, 105(2), 95–99. 2. Ніжнік, Ю. І. (2023). Вербалізація концепту сумнів у англомовному художньому дискурсі. (Дис. ... канд. філол. наук). Чернівці:

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. 3 **Ожеров, С. И.** *Словарь русского языка*. М.: Гос. изд. иностр. и нац. словарей, 1949. 4. **Caffi, C.** (1999). On Mitigation [J]. *Journal of Pragmatics*, 31 (7), 881–909. 5. **Mishler, E. G.** (1975). Studies in dialogue and discourse, II. Types of discourse initiated by and sustained through questioning. *Journal of Psycholinguistic Research* 4, 99–129. 6. **Verschueren, Jef.** (1999). *Understanding Pragmatics*. London: Arnold, 55–56.

ДЖЕРЕЛА

7. **Європейська правда** (18.11.2014). Узято з <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2014/11/18/7027891/> 8. **Європейська правда** (22.02.2021). Узято з <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2021/02/22/7120080/> 9. **Знай.UA** (12.08.2020). Узято з <https://znaj.ua/politics/330271-pritula-otrimav-stusana-vid-koleg-za-krislo-mera-prokinuv-sya-navit-cholovik-povaliy-dosit-shoumeniv-pri-vladi> 10. **Українська правда** (05.02.2017). Узято з <https://www.pravda.com.ua/news/2017/02/5/7134499/> 11. **Gazeta.ua** (20.01.2022). Узято з https://gazeta.ua/ru/articles/politics/_obraschenie-zelenskogo-sravnil-s-ne-smotrite-vverh-i-seansom-cumaka/1067516 12. **Gazeta.ua** (20.01.2022). Узято з https://gazeta.ua/ru/articles/culture/_pobeditelnica-evrovideniya-alina-pash-rasskazala-chem-budet-udivlyat-italiyu/1070608

REFERENCES

1. **Kochubei, V. Yu.** (2012). Verbalni ta neverbalni zasoby vyrazhennia sumnivu v anhliiskomu khudozhnomu teksti [Verbal and Non-Verbal Means of Expressing Doubt in English Fiction]. *Naukovi zapysky KDPU. Seriya: Filolohichni nauky / movoznavstvo – Scientific notes of KDPU. Series: Philological sciences/linguistics*, 105 (2), 95–99 [in Ukrainian]. 2. **Nizhnik, Yu. I.** (2023). Verbalizatsiia kontseptu sumniv u anhlo-movnomu khudozhnomu dyskursi [Verbalizatsiia kontseptu sumniv u anhlo-movnomu khudozhnomu dyskursi]. *Candidate's thesis*. Chernivtsi: Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yuriia Fedkovycha [in Ukrainian]. 3. **Ozhegov, S. I.** *Slovar' russkogo yazyka [Russian language dictionary]*. М.: Гос. изд. иностр. i nac. slovarej, 1949 [in Russian]. 4. **Caffi, C.** (1999). On Mitigation [J]. *Journal of Pragmatics*, 31 (7), 881–909 [in English]. 5. **Mishler, E. G.** (1975). Studies in dialogue and discourse, II. Types of discourse initiated by and sustained through questioning. *Journal of Psycholinguistic Research* 4, 99–129 [in English]. 6. **Verschueren, Jef.** (1999). *Understanding Pragmatics*. London: Arnold, 55–56 [in English].

SOURCES

7. **Yevropeiska pravda** (18.11.2014). Узято з <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2014/11/18/7027891/> 8. **Yevropeiska pravda** (22.02.2021). Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2021/02/22/7120080/> 9. **Znai.UA** (12.08.2020). Retrieved from <https://znaj.ua/politics/330271-pritula-otrimav-stusana-vid-koleg-za-krislo-mera-prokinuv-sya-navit-cholovik-povaliy-dosit-shoumeniv-pri-vladi> 10. **Ukrainska pravda** (05.02.2017). Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2017/02/5/7134499/> 11. **Gazeta.ua** (20.01.2022). Retrieved from https://gazeta.ua/ru/articles/politics/_obraschenie-zelenskogo-sravnil-s-ne-smotrite-vverh-i-seansom-cumaka/1067516 12. **Gazeta.ua** (20.01.2022). Retrieved from https://gazeta.ua/ru/articles/culture/_pobeditelnica-evrovideniya-alina-pash-rasskazala-chem-budet-udivlyat-italiyu/1070608

Ле Сяомен – аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, бульвар Тараса Шевченка, 14, м. Київ, 01601, Україна.

Tel.: +38(063)6262302

E-mail: lexiaomeng0318@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-3060-4281>

Le Xiaomen – Ph.D., Taras Shevchenko National University of Kiev, 14 Taras Shevchenko Boulevard, Kiev, 01601, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 26 вересня 2023 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Ле Сяомен. Прагматична функція дискурсивних маркерів семантики сумніву. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2023. Вип. 59. С. 127–136. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.59.10>

АРА: Ле Сяомен. (2023). Прагматична функція дискурсивних маркерів семантики сумніву. *Лінгвістичні дослідження*, 59, 127–136. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.59.10>